

in boekvorm heb gepubliceerd¹⁸). Het zou zowel overbodig zijn alsook veel te veel tijd in beslag nemen dit alles nu nog eens te herhalen. Ik wil mij er daarom toe beperken te verzekeren, dat hernieuwde toetsing mij in geen enkel opzicht tot wijziging van mijn inzichten geleid heeft, en enkele opmerkingen te maken die ik voor de in geding zijnde vraag van hoog gewicht acht.

Zoals ik reeds zeide, het Oude Testament gewaagt herhaaldelijk en nadrukkelijk van een nationaal herstel van Israël en bepaaldelijk van een terugkeer in het beloofde land dat zij hebben moeten verlaten. Ja nog vóór Israël dat beloofde land heeft bereikt wordt het bij monde van Mozes door den HEERE gewaarschuwd, dat het, indien het zijn stem niet gehoorzaamt en zijn geboden en inzettingen niet houdt, uit zijn land in den vreemde zal worden verstrooid¹⁹); maar tevens ontvangt het de belofte, dat het naar het land der vaders zal worden teruggebracht, wanneer het zich bekeert²⁰). En als het in het land gekomen is en de afval van God droeve werkelijkheid wordt, treden onderscheidene profeten op om in 's HEEREN naam het oordeel der wegvoering in ballingschap aan te kondigen, doch ook tevens weer de belofte van terugkeer in het land der vaders te doen horen. Het is bekend genoeg dat de woorden der profeten in vervulling zijn gegaan: Israël is in ballingschap weggevoerd; eerst heeft dat lot de Tien Stammen getroffen door toedoen van de Assyriërs, en daarna hebben de Chaldeeën Juda weggevoerd naar Babel; maar er is ook weer een terugkeer in het beloofde land gevolgd. Doch waar het nu bij de uitlegging van de in aanmerking komende plaatsen van het O. T. om gaat, is dit: hebben al die plaatsen, voor zover zij van verstrooiing in ballingschap en van wederkeer naar het land der vaders gewagen, uitsluitend betrekking op de zo pas genoemde bekende historische gebeurtenissen; of doelen zij ook op feiten van een zeer veel lateren datum: op de hernieuwde verstrooiing, die, gelijk men weet, na Jeruzalems verwoesting door de Romeinen van het jaar 70 onzer jaar-